TÜRKSOY – 30

Türk xalqlarının mənəvi körpüsü

Türkdilli ölkələrin mədəniyyət səylərini birləşdirən beynəlxalq təşkilat olan TÜRKSOY-un çoxşaxəli fəaliyyəti eyni kökə mənsub xalqların dövlət qurumları arasında daha sıx ədəbi-mədəni, elmi, iqtisadi əlaqələri əhatə edir. Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində keçmiş SSRİ məkanında baş vermiş ictimai-siyasi dəyişikliklər səbəbindən yaranmış yeni əlverişli şərait müştərək türk mədəniyyəti və incəsənətinin vahid təşkilatının yaranmasına da səbəb oldu.

Sovetlər Birliyi dağıldıqdan sonra müstəqilliklərini qazanmış Türk dövlətlərinin regional inteqrasiya məsələləri aktual xarakter aldı. Çağdaş dövrümüzdə müstəqil Türk dövlətləri həm ayrı-ayrılıqda, həm də birgə çoxtərəfli münasibətlərdə, yeni beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində fəaliyyət göstərirlər. Belə bir şəraitdə qardaş Türkiyənin regional inteqrasiyanın təşəbbüskarı kimi çıxış etməsi gözlənilən bir addım oldu. Yeni müstəqilik qazanmış Türk dövlətləri də bir çox baxımdan Qərb institutlarına uğurla inteqrasiya etmiş Türkiyənin təcrübəsindən yararlanmaqda maraqlı olduqları üçün TÜRKSOY-da birləşdilər.

Bu beynəlxalq qurumun yaradılması və fəaliyyət prinsipləri haqqında Müqavilə ölkələrimizin mədəniyyət nazirləri tərəfindən 1993-cü il iyulun 12-də Almatıda imzalanıb. Nizamnaməyə görə, yeni qurum türkdilli dövlətlərin mədəniyyət nazirlərinin Daimi Şurasının qərarlarına əsasən fəaliyyət göstərir. TÜRKSOY-un əsas üzvləri Qazaxıstan, Türkiyə, Azərbaycan, Özbəkistan, Qırğızıstan və Türkmənistandır. Qalan üzvlər isə (onların sayı 8-dir) əsasən, müşahidəçi qismində iştirak edir. Amma bu da bir demokratiya örnəyidir ki, səsvermə prosedurlarında müşahidəçi ölkələrin də əsas üzvlər kimi eyni hüquqları var.

Bildiyimiz kimi, türk xalqları islam dini ilə yanaşı müxtəlif dinlərə sitayiş edir. Amma TÜRKSOY-un yaradılmasında xalqlarımızın əsasən din deyil, dil prinsiplərinə üstünlük verilib. Bu təşkilat üzv ölkələrin daxili və xarici siyasətindən, dövlət strukturlarının siyasi yönümündən asılı olmayaraq, onların mədəniyyət və incəsənət sahəsində regional birliyini həyata keçirir.

TÜRKSOY-un ən yüksək orqanı üzv ölkələrin Mədəniyyət Nazirləri Daimi Şurasıdır. Təşkilatın qərarları ölkələrdə növbə ilə keçirilən mədəniyyət nazirlərinin Daimi Şurasının toplantısında təsdiq olunur. Toplantılerarası müddətdə təşkilata nazirlər sırasından seçilmiş baş direktor rəhbərlik edir. Baş direktor aparatında işçi qrupundan əlavə, hər ölkədən bir nümayəndə də fəaliyyət göstərir. TÜRKSOY-un Baş direktorluğu Ankarada yerləşir; rəsmi dili türk dilidir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin ikinci dəfə hakimiyyətə gəlməsi ilə bu təşkilatın işində Azərbaycanın rolu xeyli güclənib. Bu təşkilatın xəttilə türk dünyasının bir sıra ünlü nümayəndələrinin müştərək yubileyləri təntənə ilə keçirilib. Bu sıraya dahi Azərbaycan bəstəkarı və dirijoru Niyazinin xatirə gecəsi. Aşıq Pir Aydının xatirəsinə həsr olunmuş I Beynəlxalq Festival, Türkdilli Ölkələrin Opera Günü, dahi Azərbaycan şairi Füzulinin 500 illik yubileyi, Manas eposunun 1000 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq simpozium, habelə qazax şairləri Cambul və Abayın yubileyləri, türk ədəbiyyatının əvəzsiz nümunəsi olan "Kitabi Dədə Qorqud"un 1300 illik yubileyi və neçə-neçə digər mədəniyyət bayramları aiddir. Xatırladaq ki, Oş şəhərinin 3000 illiyi, Məhəmməd Kaşqarlının "Divani-lüğəti türk" əsərinin 925 illiyi, Məhəmməd bəy Qaramanoğlu tərəfindən türk dilinin dövlət dili elan olunmasının 725 illiyi, Əhməd Yəsəvinin 900 illiyi də təşkilatın yaddaqalan tədbirlərindən olub.

Sıralamadan da göründüyü kimi, TÜRKSOY Azərbaycanın görkəmli mədəniyyət, incəsənət və ədəbiyyat xadimləri ilə bağlı bir çox tədbirlər həyata keçirib. Yeri gəlmişkən, qeyd edək ki, təşkilat Prezident İlham Əliyevin 2021-ci ilin Azərbaycan Respublikasında "Nizami Gəncəvi İli" elan edilmədi haqqında sərəncamına əsasən, dahi şairin 880 illiyinə həsr olunmuş müxtəlif tədbirlər də təşkil edib. Ankarada – TÜRKSOY-un qərargahında "Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi" mövzusunda kitab və rəsm sərgiləri açılıb, eləcə də bu il 100 illik yubileyi tamam olan görkəmli Azərbaycan rəssamı Mikayıl Abdullayevin Nizami irsinə həsr olunmuş əsərlərindən ibarət sərgi nümayiş olunub.

TÜRKSOY-la UNESCO arasında əlaqələr daim inkişaf edir və Türk Dünyası üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən tarixlər beynəlxalq aləmdə anılır. TÜRKSOY-un fəaliyyətinin tərkib hissəsi kimi müxtəlif kitab və məcmuələrin nəşr olunmasını göstərmək olar: Qırğızıstanın xalq eposu "Manas", Abayın seçilmiş əsərləri, Altaydan Dünyaya qədər türk mədəniyyətinin ümumi motivləri, Başqırd xalq eposu "Ural Batır", Türkmənistan poeziyasının antologiyası, türkdilli ölkələrin memarlıq abidələri, Böyük Türk Xaqanlığının tarixi, Muxtar Auezovun seçilmiş əsərləri, tatar xalq dastanı "İdigey", "Dədə Qorqud" ensiklopediyası, Bulqar-tatar sivilizasiyasının abidələri, Nikolay Katanovun seçilmiş əsərləri və s.

Ötən il martın 31-də TÜRKSOY Bursada Azərbaycan üçün çox əlamətdar bir qərar qəbul edib. Təşkilatın Mədəniyyət Nazirləri Daimi Şurası Şuşa şəhərini 2023-cü il üçün "Türk Dünyasının Mədəniyyət Paytaxtı" elan edib. Elə həmin ayda cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə TÜRKSOY-un baş katibi Düsen Kaseinovun "Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fəxri diplomu" ilə təltif edilməsi ölkəmizdə bu təşkilata yüksək önəm verildiyinin göstəricisidir.

Bu il martın 6-da qurumun təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə Türk dünyası ədəbiyyatına yeni nəfəs gətirən TÜRKSOY Yazıçılar Birliyi təsis olunub. Ankaradakı baş qərargahda birliyin təsis toplantısı keçirilib. Məclisdə Qazaxıstan Yazıçılar Birliyinin sədri Uluqbek Esdaulet, Qırğızıstan Yazıçılar Birliyinin sədri Nurlanbek Kalıbekov, Özbəkistan Yazıçılar Birliyinin sədri Sirojiddin Seyid, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin beynəlxalq əlaqələr üzrə katibi Səlim Babullaoğlu, Türkiyə Yazıçılar Birliyi İdarə Heyətinin üzvü Mahmut Erdemir, Avrasiya Yazarlar Birliyinin sədri Yakup Öməroğlu və Türkmənistanın Ankaradakı Səfirliyinin ikinci katibi Handurdi Turayev iştirak ediblər. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq yazıçısı Anar TÜRKSOY Yazıçılar Birliyinin fəxri prezidenti seçilib. Türk Dövlətləri Yazıçılar Birliyinin yaradılması türk coğrafiyasında yaşayan yazıçıların bir-birini tanımasına, əsərlərinin təbliğinə zəmin yaratmaq, ortaq problemlərin müəyyən edərək həll olunmasına çalışmaq məqsədilə təsis edilib.

TÜRKSOY-un yeni baş katibi Sultan Raev bu barədə deyib: "TÜRKSOY bütün türk xalqlarının mədəniyyətinə möhkəm körpü olmaq, ədəbiyyat və mədəniyyət vasitəsilə bir-birinə yaxınlaşdırmaq, onları birliyə, həmrəyliyə dəvət etmək üçün var gücü ilə çalışır. Türk mədəniyyətinin lokomotivi ədəbiyyatdır. TÜRKSOY-un baş katibi olaraq mənim ən mühüm vəzifələrimdən biri də Türk dünyası sivilizasiyalarını bir-birinə yaxınlaşdırmaq, onların ünsiyyətini gücləndirməkdir. Əsas şüarımız isə dildə, fikirdə, işdə birlikdir".

Qazaxıstan Yazıçılar Birliyinin rəhbəri Uluqbek Esdaulet TÜRKSOY Yazarlar Birliyinin ilk sədri seçilib. İnanmağa əsas var ki, yeni yaradıcı qurum Türk coğrafiyasında ədəbi düşüncənin tərəqqisinə yeni təkan olacaq.

Bu yaxınlarda TÜRKSOY Yazıçılar Birliyinin I Toplantısında çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatının öncüllərindən olan Anar Rzayevin anadan olmasının 85 illiyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim keçirilib. TÜRKSOY Yazıçılar Birliyinin yaradılmasına öncülük edən Anar Rzayevə Türk Dünyası ədəbiyyatına verdiyi töhfələrə görə TÜRKSOY-un baş katibi Sultan Raev "TÜRKSOY-un Şərəf ordeni"ni təqdim edib.

Yaranmasından 30 il keçən TÜRKSOY bundan sonra da türk mədəni-mənəvi birliyi naminə sanballı fəaliyyətini uğurla davam etdirməkdə qərarlıdır.

Ə.ƏLİYEV,
"Xalq qəzeti"